

SJABBAT SJALOM

Sjabbat Weekblad voor Nederland

Jaargang IX, Nr. 321

Parasjat Wajechi

16 Tevet 5770
1/2 januari 2010

Overzicht Wajechi (Genesis 47:28-50:26)

Na 17 jaar in Egypte, voelt Ja'akov het einde van zijn dagen naderen en hij ontbiedt Joseef bij zich. Hij laat Joseef zweren dat hij hem zal begraven in de spelonk Machpela, de begraafplaats van Adam en Chava, Avraham en Sara, Jitschak en Rivka. Ja'akov wordt ziek en Joseef brengt zijn beide zonen, Efrajim en Menasje bij hem. Ja'akov verheft Efrajim en Menasje tot de status van zijn eigen zonen, en daarmee geeft hij Joseef een dubbele portie van zijn erfenis, en ontnemt hij het eerstgeboorterecht van Reoeveen. Daar Ja'akov blind is door ouderdom, brengt Joseef zijn zonen dicht bij hun grootvader. Ja'akov kust en omhelst hen. Hij had niet gedacht zijn zoon Joseef ooit nog levend terug te zien, laat staan Joseefs kinderen. Ja'akov begint hen te zegenen, en geeft daarbij voorrang aan Efrajim, de jongste van de twee, maar Joseef onderbreekt hem en bedoit dat Menasje de oudste is. Maar Ja'akov legt uit dat het zijn bedoeling juist is om Efrajim te zegenen met zijn sterke hand, omdat Jehosjoea uit hem zal voortkomen, en Jehosjoea zal zowel de veroveraar van Israël zijn als de Tora-leraar van het Joodse Volk. Ja'akov laat ook de rest van zijn zonen komen, om ook hen te zegenen. Ja'akovs zegen weerspiegelt het unieke karakter en de kwaliteiten van iedere stam, en geeft hen allen een unieke opdracht in de dienst van Hasjem. Ja'akov verlaat deze wereld op de leeftijd van 147 jaar. Een enorme begrafenisstoot begeleidt zijn baar van Egypte naar zijn laatste rustplaats in de Spelonk Machpela in Chevron. Na Ja'akovs heengaan zijn de broers bezorgd dat Joseef nu op hen wraak zal nemen. Maar Joseef stelt hen gerust, en belooft zelfs hen en hun families te zullen blijven ondersteunen. Joseef leeft de rest van zijn jaren uit in Egypte, en mag Efrajims achterkleinkinderen nog aanschouwen. Vóór zijn dood voorspelt Joseef zijn broers dat Hasjem hen uit Egypte zal verlossen. Hij laat hen zweren dat zij zijn beenderen dan uit Egypte zullen meenemen. Joseef overlijdt op de leeftijd van 110 jaar en wordt gebalsemd. En daarmee eindigt *Sefer Bereisjiet*, het eerste van de Vijf Boeken van de Tora.

Door Ohr Somayach in Jeruzalem, Israël

©1998 Ohr Somayach International - Alle rechten voorbehouden

Hoogtepunten van de Haftara

Haftara Wajechi (I Koningen 2: 1-12)

Samenvatting van de Haftara:

Op zijn doodsbed geeft Koning David, die toen 70 jaar was, zijn zoon Sjlomo [Salomo], die toen 12 jaar oud was, opdracht om zich aan Tora te houden. Vervolgens geeft Koning David Sjlomo opdracht om Joav, de opperbevelhebber van Davids leger en diens vertrouweling, te doden omdat Joav Koning David verraden heeft door Davids oudste nog levende zoon Adoniahoe te steunen om de volgende koning te worden. Daarna geeft David zijn zoon opdracht om de zonen van Barzilai te steunen, die een aanhanger van Koning David was. Daarna geeft David Sjlomo opdracht om Sjimi ben Gaira te doden, die David gevloekt heeft, nadat Avsjalom, Davids zoon, hem gedwongen had Jeruzalem te verlaten. Koning David overlijdt en Sjlomo volgt hem op als koning over Israël. Sjlomo vervult de laatste wensen van zijn vader.

Het verband met de Parasja

In het begin van *parasjat Wajechi* roept Ja'akov Avinoe zijn zonen bijeen op zijn doodsbed, om hen zijn laatste instructies te geven. Zo heeft ook de Haftara het over de adviezen, die Koning David zijn zoon Sjlomo geeft voor zijn dood.

Achtergrond

Koning Sjlomo regeerde over Israël in een tijd, waarvan sommigen zeggen dat het de bloeitijd van Israël was. Het Volk Israël leefde in het Land Israël. Jeruzalem was de hoofdstad. Op de Zionberg stond het *Beit Hamikdasj* – de Tempel. Ons volk bestond uit 600.000 volwassen mannen met hun gezinnen. Zij hadden de kracht van de profetie verworven en konden met zekerheid de toekomst voorspellen. Men hield zich aan alle 613 mitswot, de Kohen Gadol was het hoofd van de dienst in het Heiligdom op de heiligste dag van het jaar, Jom Kippoer. Joden van heel het Land Israël kwamen met de *Sjalosj Regaliem* – de drie pelgrimsfeesten, Pesach, Sjawoe'ot en Soekot – naar Jeruzalem, driemaal per jaar. Er was eenheid onder het volk.

De les van de Haftara

Alleen eenheid van het Joodse Volk kan het doen overleven. Verdeeldheid maakt ons zwak en kwetsbaar tegenover de buitenwereld. We moeten trachten in harmonie te leven met onze gezinsleden, met onze collega's op het werk, met burens en kennissen. Wanneer wij streven naar *achdoet*, zal Hasjem ons helpen.

Bereisjiet (Genesis) – Hoofdstuk 48 (Parasjat Wajechi)

48 ¹ En het gebeurde na deze dingen, dat [iemand] tegen Joseef zei: „Zie, uw vader is ziek!” Dus nam hij zijn twee zonen, Menasje en Efrajiem met zich mee.

Dat iemand tegen Joseef zei – Eén van de boodschappers; dit is een verkort vers. Sommigen zeggen echter dat Efrajiem gewoon was te leren met Ja'akov, en toen Ja'akov ziek werd in het land Gosjen, Efrajiem naar zijn vader in Egypte ging om het hem te vertellen (*Rasji*). Volgens *Mizrachi* bedoelt *Rasji* met zijn eerste verklaring dat een onbekende, die toevallig bij Ja'akov was, naar Joseef toe ging, om hem te informeren over zijn vaders ziekte. *Siftei Chachamim* verklaart dat *Rasji* benadrukt dat iemand Joseef kwam 'vertellen' over de ziekte van Ja'akov en dat hij niet 'zei' dat Ja'akov ziek was, omdat dit iets nieuws was [want in die tijd bestonden er nog geen ziekten volgens de Talmoed (*Bava Metsia* 87a), totdat Ja'akov voor het eerst ziek werd]. Volgens *Radak* was die 'iemand' één van de broers die naar de hoofdstad reisde om Joseef te vertellen dat zijn vader ziek was.

Dus hij nam zijn twee zonen met zich mee – Opdat Ja'akov hen zou zegenen vóór zijn dood (*Rasji*).

² Men vertelde aan Ja'akov: „Zie, uw zoon Joseef is naar u toe gekomen.” Toen maakte Israël zich sterk en ging op zijn bed zitten.

Men vertelde aan Ja'akov – De boodschapper vertelde het aan Ja'akov, maar de tekst vertelt er niet bij wie dat was, maar dit soort incomplete verzen komen veel voor in de Schrift (*Rasji*). Volgens *Radak* was dit dezelfde persoon die aan Joseef verteld had dat Ja'akov ziek was, en die nu terugkeerde, en aan Ja'akov vertelde dat Joseef in aantocht was.

Toen maakte Israël zich sterk – Hij zei: „Hoewel hij mijn zoon is, is hij een koning; [en daarom] zal ik hem eer bewijzen” (Midrasj Tanchoema Wajechi 6). Hiervan leren we dat we aan regeringspersonen eer moeten bewijzen, zoals ook Mosjé eer bewees aan een regeringspersoon, [zoals er geschreven staat (Ex. 11:8) dat Mosjé tegen Par'o zei: „Dan zullen al deze dienaren van u naar mij toe komen” [en hij zei niet: „Dan zult u naar mij toe komen”]. En ook Eliahoe bewees eer: „Hij omgorde zijn lendenen [en rende voor Achab uit totdat hij in Jezreël kwam]” (I Koningen 18:46) (*Rasji* van Mechilta Besjalach 139).

En ging op zijn bed zitten – Om eer te bewijzen aan Joseefs koninklijke positie, voor zover zijn lichamelijke toestand dat toeliet. We vinden het tegenovergestelde bij Mordechai die weigerde aan Haman eer te bewijzen: *וְעַל מַלְכוּתוֹ יָצָא מִן הַמִּצְרַיִם* – die niet niet voor hem opstond en zich niet verroerde” (*Sforno*). Hij ging op zijn bed zitten, met zijn beide voeten op de grond, want hij bezat nog voldoende fysieke kracht om al zijn laatste woorden uit te spreken met zijn voeten stevig op de grond. Dit blijkt ook uit wat er staat geschreven in [vers 12]: „Hierop nam Joseef hen [zijn zonen] van zijn knieën [van zijn vader] af.” Pas nadat Ja'akov niets meer te zeggen had, trok hij zijn voeten op het bed, om te sterven (*Rasjbam*).

³ En Ja'akov zei tegen Joseef: „De Almachtige G-d is aan mij in Loez verschenen, in het land Kenaän en Hij heeft mij gezegend.

De Almachtige G-d is aan mij in Loez verschenen [Heb.: *E-l Sjad-dai.*] – Dit was op de plaats waar G-d Zich aan Ja'akov had geïntroduceerd met Zijn eigenschap van *Sjad-dai* – Almachtig. Hij had hem daar gezegend en gezegd: „Wees vruchtbaar en vermeerder je” (*Radak*). Dit was toen hij uit Padan Aram kwam (*Rasjbam*).

⁴ En Hij zei tegen mij: „Zie, Ik zal je vruchtbaar maken en Ik zal je talrijk maken en Ik zal je maken tot een verzameling van volken en Ik zal dit land aan jouw nakomelingen geven als een eeuwig bezit.

Ik zal je vruchtbaar maken – We hebben dit al in ons commentaar op 35:11 verklaart als een noodzakelijke introductie die leidt tot het ter zijner tijd in bezit nemen van het land Kena'an. Ja'akov legt uit dat gezien het feit dat zijn zonen degenen zullen zijn in wiens handen de verdeling van dat land zal liggen, hij nu al wilde vastleggen dat beide zonen van Joseef op gelijke voet zullen staan met Joseefs broers in dit opzicht (*Radak*).

En Ik zal je maken tot een verzameling van volken – Hij kondigde mij toen aan dat er nog een andere verzameling van volken uit mij zou voortkomen. Hoewel Hij zei [in Gen. 35:11]: „Een volk en een verzameling van volken [zal uit jou voortkomen]” beloofde Hij me nu [de geboorte van] Benjamin. „Een verzameling van volken” betekent 'twee' behalve Benjamin, maar er werd mij geen andere zoon geboren. Daarvan leerde ik dat in de toekomst één van mijn stammen zich [in tweeën] zou delen. Daarom geef ik jou nu dit geschenk (*Rasji*, van *Pesikta Rabbati* hfd. 3). *Sforno* licht toe: Toen die belofte door G-d gemaakt werd [in Gen. 35:11], waren alle stammen, behalve Benjamin al geboren, en de belofte van „het land waarop je ligt zal Ik aan jouw en je nakomelingen geven” [in de droom met de ladder, Gen.

28:13] was al gedaan (toen ik Charan verliet). Dus het was toen al G-ds bedoeling om mij een „verzameling van volken” te geven, d.w.z., aparte stammen. Gezien het feit dat jij en je kinderen mijn nakomelingen zijn en het onredelijk is om te veronderstellen dat G-d alleen jou op het oog had toen Hij sprak over „een verzameling van volken,” is het mij duidelijk dat ik het recht heb om beide deze zonen van jou als een deel van die verzameling aan te wijzen, dat wil zeggen dat elk van hen een stamvader van één van deze stammen zal worden, die samen de „verzameling van volken” zal worden.

⁵ En nu, voor wat betreft jouw twee zonen, die jou werden geboren in het land Egypte, voordat ik naar jou toe kwam in Egypte, die zijn van mij. Efrajiem en Menasje zullen voor mij zijn als Reoeveen en Sjim'on.

En jouw twee zonen, die jou werden geboren in Egypte, die zijn van mij – Want die alleen werden mij gegeven, samen met jou, zoals we lezen [in vers 11]: „Ik had niet gedacht jouw gezicht nog te zien, en zie, G-d liet mij ook je kinderen zien” (*Rasji*). En daarmee krijg jij, Joseef, de dubbele portie van een eerstgeborene, zodat je beide zonen ieder een gelijke portie krijgen als Reoeveen en Sjim'on krijgen (*Rasjbam*).

Die jou werden geboren... voordat ik naar jou toe kwam – Dat wil zeggen dat ze geboren werden in de periode vanaf de tijd dat je van mij gescheiden werd, totdat ik naar jou toe kwam (*Rasji*). Want niet al jouw zonen zullen beschouwd worden als mijn eigen zonen, maar alleen Menasje en Efrajiem (*Radak*).

Die zijn van mij – Ze worden bij mijn andere zonen gerekend en zullen [met hen] een deel van het Land Israel krijgen, ieder zijn deel als de anderen. [Dus Menasje en Efrajiem zullen samen met de broers van Joseef het land verdelen.] (*Rasji*).

⁶ Echter, je kinderen die je na hen krijgt, zullen van jou zijn. Zij zullen op naam van hun broers genoemd worden, wat hun erfdeel betreft.

Je kinderen – Wanneer je nog meer kinderen krijgt, zullen die niet als mijn zonen meegeteld worden, maar ze zullen behoren tot de stammen van Efrajiem en Menasje. Ze zullen geen [eigen] naam onder de stammen hebben voor wat betreft het in bezit nemen [van het Land Israel]. En hoewel het Land [Israel] verdeeld werd overeenkomstig het aantal mensen dat tot iedere stam behoorde, zoals er geschreven staat [*Bamidbar* 26:54]: „Voor de talrijke zul je zijn erfdeel vergroten,” zodat ieder dus een gelijk deel krijgt, behalve de eerstgeborenen [die een dubbele portie kregen]. Niettemin werden de zonen van Joseef niet „stammen” genoemd, behalve deze twee [Efrajiem en Menasje].

Ramban is het niet met *Rasji* eens, met name niet dat iedere Israëliet een gelijk deel zou krijgen in het Land Israël. Echter, het Land zou worden verdeeld overeenkomstig het aantal stammen [en niet per hoofd], d.w.z., het Land werd verdeeld in twaalf gelijk delen [en deze twaalf gelijke delen werden ieder op hun beurt verdeeld onder de bevolking van een stam, zodat de individuele leden van een bevolkingsrijke stam kleinere delen kregen dan de leden van een minder dicht bevolkte stam. In de *Talmoed* (*Bava Batra* 121b-122a) wordt deze discussie behandeld, en er wordt besloten overeenkomstig *Ramban*, dus dat de stammen allen een gelijk deel kregen, en niet, zoals *Rasji* zegt, dat iedere individu een gelijk deel kreeg]. Volgens *Ramban* kregen de beide zonen van Joseef ieder eenzelfde aandeel in het Land als de andere zonen van Ja'akov, zodat Joseef [of zijn beide zonen samen] een dubbele portie kreeg, omdat hij het eerstgeboorterecht kreeg [terwijl volgens *Rasji* dat eerstgeboorterecht alleen een titel was, zonder gevolgen voor de verdeling van het Land]. *Sforno* verklaart echter: **je kinderen** [מולדתך – *moladetecha*] **die je na hen krijgt**, dat zijn je kleinkinderen, die je nakomelingen [מולדתך – *moladetecha* – lett.: je geboren] genoemd worden.

Radak merkt op dat Joseef kennelijk nog meer kinderen gekregen had in de tijd dat Ja'akov in Egypte was, ondanks dat Tora daar geen enkele melding van maakt, maar dat die misschien nog te jong waren om te reizen en dat hij ze daarom niet meegenomen had.

Zullen van jou zijn – Zij zullen ‘het huis van Joseef’ genoemd worden en worden gezegend met jouw zegen (*Sforno*).

Zij zullen op naam van hun broers genoemd worden, wat hun erfdeel betreft – Elk van de zonen van Menasje zullen, net als hun broers, genoemd worden op de naam van Menasje, om met hen een deel van zijn land te erven; en zo zullen ook elk van de zonen van Efrajiem als hun broers genoemd worden, om samen met hen het erfdeel van Efrajiem te erven (*Sforno*).

⁷ En ik, toen ik uit Padam kwam, stierf Racheel voor mij onderweg in het land Kena'an, terwijl het nog een afstand van een landmijl tot Efrat was; en ik heb haar daar, langs de weg naar Efrat begraven.

En ik, toen ik uit Padam kwam – Hoewel ik je lastig val om me te begraven in het land Kena'an, hoewel ik dat niet voor je moeder deed, want zie, ze stierf vlakbij Beet-Lechem (*Rasji*). Ja'akov begroef Racheel in het land Kena'an [Beet-Lechem ligt in het land Kena'an], maar niet in een bewoonde plaats maar buiten, langs de weg (*Mizrachi*).

Deze hele paragraaf werd ingevoegd om Ja'akovs verontschuldiging aan Joseef te beschrijven, waarom hij, die er zo op aandrong om te worden begraven in Chevron en die verlangde dat Joseef zich daar zoveel voor zou moeten inspannen, zelf niet op die manier gehandeld had toen Joseefs moeder begraven moest worden, terwijl hij Lea wel in de spelonk van Machpela begraven had. Hij legde hem uit dat het niet zijn fout was en dat hij ook niet nalatig was geweest, maar dat het lot hem parten had gespeeld, toen Racheel plotseling op de weg naar Kena'an overleed. Hij had al voorheen aan Esav uitgelegd dat hij, dankzij zijn jonge kinderen en zijn vele kleinvee slechts langzaam vooruit ging, zodat het voor hem onmogelijk was om Racheels lichaam te vervoeren. En hij had geen middelen bij zich om haar te balsemen, om ontbinding tegen te gaan. Bovendien was het vermoedelijk zomer, wanneer het nog moeilijker is om een lichaam in goede conditie te houden, zondere dat het gaat ontbinden. Hij verkoos daarom haar op de meest eervolle

wijze te begraven, gezien de omstandigheden (*Radak*).

Een landmijl – [Heb.: *Kivrat arets*.] Dit is een landmaat. Het meet tweeduizend *amot* [ruim één kilometer, iets minder dan een landmijl], evenveel als de *techoem* van Sjabbat. [De *techoem Sjabbat* is het gebied buiten het woongebied waar men op Sjabbat nog mag wandelen.] Dit is volgens de mening van R. Mosjé Hadarsjan [die kort voor Rasji leefde]. En je kunt niet zeggen dat de regen mij verhinderde om haar te vervoeren en haar te begraven in Chevron, want het was de droge tijd van het jaar, waarin het land vol kuilen en gaten was, als een *kivra* – zeef. En ik heb haar daar begraven en ben zelfs niet naar Beet-Lechem gegaan om haar het Land binnen te brengen [en haar daar te begraven]. En ik weet dat je in je hart iets tegen mij hebt. Maar je moet weten dat ik haar op bevel van een [G-ddelijke] uitspraak daar begraven heb, opdat zij haar kinderen te hulp zou komen, wanneer Nevoezaradan [de generaal van Nevoechadnetsar, koning van Assyrië] hen in ballingschap zou wegvoeren en zij daarlangs [langs het graf van Racheel] zouden trekken, dan zal Racheel uit haar graf komen en huilen en smeken om erbarmen. Want er is gezegd: „Een stem wordt gehoord in Rama [Jeremiahoe 31:15]. En de Heilige, geloofd zij Hij, antwoordde haar: „Er is loon voor je werk, zegt Hasjem... en de zonen zullen terugkeren naar hun gebied [Jer. 31: 16-17]. En Onkelos vertaalt *Kivrat arets* met een hoeveelheid [land] die men in één dag beploegen kan, maar ik zeg dat zij een bepaalde maat hadden, die zij noemden „de hoeveelheid van één beploeging” [de hoeveelheid land die één man in één dag kon omploegen] (*Rasji*).

Ramban haalt *Rasji* aan: **En ik heb haar daar begraven en ben zelfs niet naar Beet-Lechem gegaan om haar het Land binnen te brengen.** Maar was Racheel dan buiten het Land begraven? Er staat toch geschreven: „En Racheel stierf voor mij onderweg, in het land Kena’an, en ik heb haar daar begraven.” En in hoofdstuk 35 staat geschreven dat Ja’akov onderweg was van Beet El naar Efrata, toen Racheel bij de bevalling van Binjamin stierf, op de weg van Beet El naar Beet-Lechem, in het Land Israël. Dus niet daarbuiten.

En ik heb haar daar onderweg begraven – Racheel stierf niet werkelijk langs de kant van de weg, maar in Rama [zoals blijkt uit het door *Rasji* aangehaalde vers uit Jeremiahoe: „Een stem wordt gehoord in Rama”], een stad in het gebied van Binjamin. [Het schijnt dat *Ramban* deze uitspraak later heeft ingetrokken, toen hij in het Land Israël aankwam en daar het graf van Racheel zag, dat zich vlak voor Beet-Lechem bevindt. De betekenis van het vers in Jeremiahoe is dan dat het geween van Racheel helemaal tot in Rama te horen was.] Maar Ja’akov verontschuldigde zich tegen Joseef dat hij Racheel niet in Chevron, naast Lea kon begraven, omdat zij onderweg stierf en hij haar onmogelijk helemaal naar Chevron kon brengen, en zijn kinderen daarbij in de steek latend. Dat is de reden dat er staat geschreven: „En Racheel stierf voor mij,” dat toen de last om voor de kinderen en de dieren te zorgen op „mij” viel. En hoewel de afstand tot Chevron slechts een halve dag gaans was, als hij alleen zou zijn geweest, kon hij nu slechts langzaam vooruit komen, door zijn kinderen en vele dieren [zoals blijkt uit het feit dat Ja’akov er twee jaar over deed om van Aram naar Chevron te komen, een voettocht van twee weken voor iemand alleen]. En deze hele verklaring was om Joseef gerust te stellen. Maar de werkelijke reden dat Ja’akov Racheel niet in Chevron begroef, was omdat hij niet twee zusters naast elkaar wilde begraven, want dan zou hij beschaamd zijn voor zijn voorvaders, die daar begraven waren. [Immers, volgens de Joodse wet mag een man niet met twee zusters trouwen en net als Avraham en Jitschak, hield ook Ja’akov zich vrijwillig aan de Tora-voorschriften. Echter, dat deed hij alleen in het Land Israël, en daarom kon hij in Padam Aram wel met twee zusters trouwen. Echter, de G-ddelijke voorzienigheid zorgde er voor dat één van de twee zusters zou sterven als zij het Land binnenkwamen, zodat Ja’akov in het Land zelf geen overtreding zou begaan.] En de reden dat Lea het recht had om in de spelonk van Machpela begraven te worden, is dat zij zijn eerste wettige vrouw was (*Ramban*).

Sforno verklaart als volgt: **En ik** – Denk niet dat toen G-d tegen mij zei: „Ik zal van jou een verzameling van volken maken,” de bedoeling was dat ik nog meer kinderen zou krijgen, maar dat mijn zonden dit verhinderden. Dit is niet zo, want: **Toen ik uit Padam kwam** – en G-d aan mij in die tijd verscheen, **stierf Racheel voor mij.** Zoals onze Geleerden [in Sanhedrin 22b] zeggen: „De dood van een vrouw wordt alleen door haar echtgenoot gevoeld” (*Sforno*).

Terwijl het nog een afstand van een landmijl tot Efrat was – onmiddellijk, toen ik reisde van die plaats waar G-d tegen mij gesproken had en ik nog onderweg was, nog voor ik in Beet-Lechem aan kwam (*Sforno*).

En ik heb haar daar, langs de weg naar Efrat begraven – Zo intens was mijn verdriet, dat ik zelfs niet de kracht had om haar naar een begraafplaats in Beet-Lechem te brengen. Vanaf dat moment heeft al het fysieke verlangen mij verlaten en heb ik nooit meer met mijn vrouwen gemeenschap gehad (*Sforno*).

§ Toen Israël de zonen van Joseef zag, zei hij: „Wie zijn dat?”

Toen Israël de zonen van Joseef zag – Zijn gezicht was goed genoeg om mensen te zien, maar niet goed genoeg om hen te identificeren (*Sforno* en *Radak*). Daarom kon de Profeet Michajahoe zeggen [I Koningen 22:29] dat hij G-d „gezien” had en was dat niet strijdig met wat er staat geschreven [in Ex. 33:20] dat een mens onmogelijk „G-d kan zien en leven,” want het is mogelijk om Hem vaag te onderscheiden (*Rasjbam*).

Hij wilde hen zegenen, maar toen verliet de *Sjechina* hem, omdat in de toekomst Jerav’am en Achav uit Efrajiem zouden voortkomen, en Jehoe en diens zonen uit Menasje. Daarom vroeg hij: „Wie zijn dat,” waar zijn die uit voortgekomen, dat zij de zegen niet waard zijn? (*Rasji*). [Jerav’am was de eerste koning en grondlegger van het afvallige koninkrijk Israël van de Tien Stammen. Hij verbood de Joden naar Jeruzalem te gaan om daar hun offers te brengen en richtte afgodsbeelden op en spoorde hen aan daarvoor te offeren. Ook Achav was een slechte koning. Zie I Koningen 16:29 e.v. Voor Jehoe, zie II Koningen 10:30-31.] Uit het vers lijkt het alsof Ja’akov Joseefs zonen nu voor het eerst zag, maar *Rasji* vertelt ons al in zijn commentaar op vers 1 dat Efrajiem met Ja’akov leerde. Echter, nu zag Ja’akov iets in hen, dat hij niet eerder gezien had, doordat de *Sjechina* van hem wegging (*Goer Arjee*).

Hij zei: „Wie zijn dat?” – Waar zijn zij uit voortgekomen, dat ze de zegen niet verdienen? (*Rasji*).

⁹ En Joseef antwoordde zijn vader: „Dit zijn de zonen die G-d mij hiermee gegeven heeft” Daarop zei hij: „Breng ze alsjeblieft bij mij, opdat ik hen kan zegenen.”

Dit zijn mijn zonen – Ze zijn mijn zonen, niet mijn kleinzonen. Het zijn deze zonen die G-d mij gegeven heeft toen ik hier alleen was (voordat u hier kwam, zodat zij voldoen aan de voorwaarde van) „die jou werden geboren in het land Egypte, voordat ik naar jou toe kwam in Egypte.” Dus zij zijn het die u bedoelde met: „zij zijn van mij” (*Sforno*).

Die G-d mij hiermee gegeven heeft – Het was echt niet nodig dat Joseef zijn vader vertelde dat zijn twee zonen hem in Egypte geboren waren, want toen Joseef hem verliet, had hij nog geen vrouw en kinderen, en Ja'akov had zelf [in vers 5] gezegd: „Jouw twee zonen, die jou werden geboren in het land Egypte.” Maar volgens mij betekent het woord 'bazè – hiermee': „Wat dit betreft, waarover u gesproken heeft,” d.w.z., „G-d gaf hen aan mij voordat u naar mij in Egypte kwam, en zij zijn degenen van wie u gezegd heeft dat ze van u zijn.” Een soortgelijk gebruik van het woord *bazè* is te vinden in het vers [Ester 2:13]: „En wanneer het meisje *dan zo* bij de koning kwam.” En Joseef zei: „G-d heeft mij gegeven,” hetgeen betekent dat „G-d wonderen voor mij gedaan heeft, totdat de koning mij deze vrouw gegeven heeft, en ik deze kinderen van haar gekregen heb” (*Ramban*).

Hiermee – Joseef toonde Ja'akov een verlovingsakte en een huwelijksakte [een *ketoeba*] [Joseef vreesde dat zijn vader dacht dat zijn beide zonen het product waren van een onwettig huwelijk met een niet-Joodse vrouw. Daarom toonde hij hem de verlovings- en huwelijksakte, als bewijs dat zij volgens de wet tot het Jodendom was overgegaan.] Joseef smeekte [G-d] om barmhartigheid over deze zaak en daarna rustte de *Sjechina* weer op Ja'akov (*Rasji*). *Radak* vertaalt het woord *bazè*, dat wij, overeenkomstig *Rasji*, met 'hiermee' vertaald hebben, met 'op deze plaats,' zoals ook voorkomt in Gen. 38:21, als er gezegd wordt: „Er was op deze plaats [*bazè*] geen hoer.” *Rasjabam* vertaalt: „In dit koninkrijk.”

Daarop zei hij: „Breng ze alsjeblieft bij mij, opdat ik hen kan zegenen – Dit is wat er bedoeld wordt als het vers zegt: „Ik heb Efrajiem geleid, hij nam hem op in zijn armen” [Hosea 11:3]. Dit betekent: Ik leidde Mijn Geest in Ja'akov ten behoeve van Efrajiem, totdat hij hem opnam in zijn armen [om hem te zegenen] (*Rasji*). [D.w.z. dat dankzij de verdienste van Efrajiem de *Sjechina* weer terugkeerde tot Ja'akov.]

MISJNA VAN DE WEEK

PEA – HOOFDSTUK ACHT

Misjna 8:2

נְאֻמִּים עַל הַלֶּקֶט וְעַל הַשְּׂכָחָה וְעַל הַפֶּאֶה בְּשָׁעֲתָו, וְעַל מַעֲשֵׂר עֲנִי בְּכֹל שְׁנָתוֹ. וְכֵן לְוִי נְאֻמִּין לְעוֹלָם.
וְאֵינֶן נְאֻמִּין אֶלָּא עַל דְּבַר שְׂבָנֵי אָדָם נוֹהֲגִין בֵּין :

Zij¹ worden vertrouwd² ten aanzien van *leket*, *sjichecha* en *pea* in hun seizoen³ en voor *ma'aser ani* gedurende het hele jaar⁴. En de zoon van een Leviet⁵ wordt altijd vertrouwd⁶. Maar zij worden alleen vertrouwd betreffende dingen die de mensen gewoon zijn hen te geven⁷.

Aantekeningen bij Misjna 8:2

1. De *amei-haärets* [de onwetenden onder het volk].
2. **Zij worden vertrouwd** als zij zeggen dat het product dat zij te koop aanbieden, vrij is van de verplichtingen van *leket*, *sjichecha* en *pea*, en dat zij die reeds aan de armen gegeven hebben [zodat de koper daarvan is vrijgesteld] (*RAV*).
3. **In hun seizoen** – in de oogsttijd (*RAV*).
4. **Het hele jaar** – in het derde en zesde jaar [van de *smitta*-cyclus], wanneer men de *ma'aser ani* verplicht is (*RAV*). [Maar voor de gewone *ma'aser* die zij aan de Levieten moeten afstaan, worden zij niet vertrouwd en hun product is „*demaï*”, d.w.z. product waarover twijfel bestaat of er *ma'aser* van is afgenomen].
5. Die een *am-haärets* is.
6. **Een zoon van een Leviet wordt altijd vertrouwd** – Want *ma'aser risjon* wordt ieder jaar afgescheiden, en hij wordt geloofd als hij zegt dat zijn product *ma'aser risjon* is en wij vrezen niet dat hij daar geen *troema ma'aser* van heeft afgescheiden, zoals wij niet bang zijn dat de *Jisraël* [niet-Kohen, niet-Leviet] geen *troema gedola* heeft afgescheiden [want in de de afscheiding daarvan was men erg precies] (*RAV*).
7. **Maar alleen betreffende dingen die de mensen gewoon zijn hen te geven** – Zoals in de volgende Misjna verklaard wordt (*RAV*).

Efrajiem en Menasje

Efrajiem en Menasje zullen voor mij zijn als Reoeveen en Sjim'on (48:5). (*Ba'al Hatoeriem*)

Het is merkwaardig dat de getalswaarde van de woorden Efrajiem [אפרים] en Menasje [ימנשה] [bijna] hetzelfde is als die van Re'oeveen [ראובין] en Sjim'on [שמעון]:

$$.726 = [5=ה] + [300=ש] + [50=נ] + [40=מ] + [40=ם] + [10=י] + [200=ר] + [80=פ] + [1=א]$$

$$(Ba'al Hatoeriem) \quad 725 = [50=י] + [6=ו] + [70=ע] + [40=מ] + [300=ש] + [50=י] + [2=ב] + [6=ו] + [1=א] + [200=ר]$$

Vit de Babylonische Talmoed

De belangrijkste onderwerpen van de Traktaat Sjabbat Daf 23

Daf 23a

Voorschriften voor het aansteken van de Chanoeka-lichten

De mitswa van het aansteken van de Chanoeka-lichten is ook voor vrouwen verplicht, omdat ook zij gered werden van de Syrisch-Griekse onderdrukkers, en daarom moeten ook zij Hasjem danken voor hun redding. Dat wil zeggen, dat hoewel vrouwen in het algemeen zijn vrijgesteld van geboden die op een vaste tijd moeten worden uitgevoerd, ook van geboden die door de Rabbijnen werden ingesteld, de Geleerden bepaald hebben, dat ook de vrouwen deze mitswa van het aansteken van de chanoeka lichten verplicht zijn uit te voeren, omdat zij bij de redding betrokken waren.

Rav Sjesjet heeft gezegd: Een gast moet ook de Chanoeka-lichten aansteken op de plaats waar hij verblijft. Maar wanneer zijn vrouw of een ander gezinslid bij hem thuis aansteekt, hoeft hij op de plaats van zijn overnachting niet aan te steken.

Een gast kan, wanneer hij dat zo wil, zijn verplichting voor het aan steken van de chanoeka-lichten vervullen, door zijn gastheer een *proeta* te betalen, waarmee hij een aandeel koopt in de olie voor de chanoekia, en daarmee wordt hij door het aansteken van de chanoekia door zijn gastheer bevrijd.

Rabbi Jehosjoea ben Levi heeft gezegd: „Alle olie is geschikt voor de Chanoeka-lichten, maar met olijfolie voert men de mitswa het mooiste uit.”

Inktproductie

Om zwarte inkt te verkrijgen werd een glazen voorwerp blootgesteld aan de rook van brandende olie. De roet die zich zo op de glaswand verzamelde, werd eraf geschraapt, vermengd met wat olie en gekneed. De zo ontstane substantie werd dan in de zon te drogen gelegd en vervolgens opgelost in de inktoplossing.

In de Gemara verklaart Rabbi Jehosjoea ben Levi dat olijfolie het beste geschikt is voor deze inktbereiding; volgens Rav Sjmoeël bar Zoetra geldt dat speciaal voor de verkrijging van de verbrandingsrook, volgens een andere versie ook voor het kneden.

De halachot voor het aansteken

Op de eerste dag zegt men drie berachot bij het aansteken: **a.** *Lehadlik neer sjel Chanoeka*; **b.** *Sjè'asa nisiem leawoteinoe*; **c.** *Sjè'hèchianoe*. Vanaf de tweede dag zegt men geen *Sjè'hèchianoe* meer.

Wie niet in staat is zelf een chanoekia aan te steken, die zeg, als hij de chanoeka-lichten van iemand anders ziet, de eerste dag alleen *Sjè'asa nisiem leawoteinoe* en *Sjè'hèchianoe*, en de volgende dagen alleen *Sjè'asa nisiem leawoteinoe*. Hij zegt dus niet de beracha *Lehadlik ner sjel Chanoeka*, want hij steekt niet aan.

De Bijbelse bron voor het aansteken van de Chanoeka-lichten

Waarom zeggen we: *Baroech Atta Hasjem... wetsiwanoehadlik neer sjel Chanoeka*? Waar staat in Tora dat Hasjem ons geboden heeft Chanoeka-lichten aan te steken?

Rav Avja antwoordt: Er staat (*Dewariem* 17:11): „*Lo tasoer... wijk niet af van de woorden die zij [de Rabbijnen] je voorschrijven.*”

Hieruit concludeert de Gemara dat men een beracha zegt voor mitswot die door de Rabbijnen zijn ingesteld, net zoals men een beracha zegt over mitswot van Tora, met dit verschil, dat men geen beracha zegt over een mitswa die door de Rabbijnen werd ingesteld als een extra voorzorg, zoals bij het vertienden van *demaï*, waarover men geen beracha zegt, omdat de verplichting van het vertienden daarvan is ingesteld als een verzwaring, omdat veel onwetenden niet vertienden.

Daf 23b

Wat steekt de arme aan?

Een arme die maar één enkele kaars bezit en die op *Erev Sjabbat* twijfelt of hij die zal aansteken ter ere van Sjabbat of voor Chanoeka, steekt die aan ter ere van Sjabbat wegens *Sjalom bajit* [de vrede in huis] want men mag het licht van een chanoeka lamp niet gebruiken als verlichting.

Zo ook, wanneer een arme slechts net voldoende geld heeft voor òf olie voor de Sjabbat-lamp, òf voor wijn voor de *kiddoesj*, dan koopt hij olie voor de Sjabbat-lamp wegens de *Sjalom-bajit*.

Echter, wanneer hij al een kaars [of olielampje] voor Sjabbat heeft, en heeft heeft nog net genoeg geld over om òf een kaars voor chanoeka, òf wijn voor de *kiddoesj* te kopen, dan koopt hij een kaars voor Chanoeka, zodat hij het wonder publiek bekend kan maken. Dit geldt, ondanks dat *kiddoesj* vaker voorkomt dan Chanoeka, en er een algemene regel is dat wat vaker voorkomt, voorrang geniet, want de publikatie van het wonder gaat voor.

De zonen zullen Tora-geleerden zijn

Rav Hoena heeft gezegd: Wie regelmatig de lichten voor Sjabbat en voor Chanoeka aansteekt, zal zonen krijgen, die Tora-geleerden zullen worden. Wie zorgvuldig is met *mezoezot*, zal een mooie woning krijgen. Wie zorgvuldig is met de mitswa van *tsietsiet*, zal mooie kleren verwerven. En wie zorgvuldig is bij de *kiddoesj* voor Sjabbat zal zijn wijnkelder gevuld krijgen.

De juiste tijd voor het aansteken van de Sjabbat-lichten

Men moet de Sjabbatlichten niet te vroeg aansteken, wanneer het nog dag is, want dan is het niet duidelijk dat men ze aansteekt ter ere van Sjabbat. Zo ook moet men ze niet te laat aansteken, om te voorkomen dat met tot *chiloel Sjabbat* komt, wat de Hemel verhoede. (Zie *Orach Chaim* 263:4 en *Misjna Beroera* 15 voor een bespreking van de juiste tijden voor het aansteken van de Sjabbat-lichten.)

Praktische Halacha – Deel één: Het gedrag in de ochtend

HOOFDSTUK 6: Enige voorschriften voor *berachot*, *baroech Hoe oewaroech Sjemo* en *amein* (vervolg)

4. ⁹Men moet er voor oppassen om niet voor niets een beracha uit te spreken of om zich nodeloos in een situatie te brengen, waar men een beracha moet uitspreken. En als men per ongeluk een beracha voor niets heeft gezegd of als men op een andere manier G'ds naam onnodig heeft uitgesproken, dan zegt men daarna *Beroech Sjeem kewod malchoeto le'olam wa'ed* (geprezen is de naam van Zijn vereerd Koningschap, voor immer en eeuwig). Als men een beracha is begonnen en direkt, nadat men G'ds naam heeft uitgesproken, zich realiseert, dat men de beracha niet hoeft uit te spreken, behoort men te besluiten met *Lamdéni choekècha*, [leer mij Uw wetten] (*Tehilliem* 119:12). Want dit is een volledige *pasoeck* [vers]^{*} en dan is het alsof men Tora leerde en dan heeft men G'ds naam niet tevergeefs gebruikt. Wanneer men al met het woord *E-loheinoe* is begonnen en men heeft alleen nog maar *E-lohé* gezegd, voordat men de lettergreep 'noe' heeft beëindigd, dan gaat men verder met „*Jisrael, awinoe mé'olam we'ad 'olam*” (G'd van Israël, onze vader altijd en eeuwig). (Want ook deze woorden vormen samen een zin in *Diwré Hajamiem* I, 29:10^{**}). In ieder geval behoort men ook hierna *Baroech sjeem kewod malchoeto le'olam wa'ed* te zeggen¹⁰.

5. ¹¹Voor bijna alle berachot geldt, dat indien men twijfelt of men ze wel of niet gezegd heeft, dan herhaalt men ze niet. De reden hiervoor is dat al die berachot zijn ingesteld door de geleerden, en dan mag men, in geval van twijfel de beracha niet nog eens zeggen, maar als iemand anders dezelfde beracha nog moet zeggen, dan luistert men goed naar wat hij zegt, antwoordt *amein* en bedenkt daarbij dat men zichzelf bevrijd heeft van zijn verplichting¹². De uitzondering op deze regel is het dankgebed na de maaltijd, dat verderop verklaard zal worden. Volgens de meeste Acharoniem is ook de beracha die men zegt na het eten van één van de zeven vruchten die in *Dewariem* 8:8 genoemd worden, verplicht *Mide-oraita*, en daarom moet men, wanneer men daarvan gegeten heeft en twijfelt of men de na-beracha gezegd heeft, nog iets van die vrucht eten en de na-beracha zeggen¹³.

6. ¹⁴Men is verplicht iedere dag minstens honderd berachot uit te spreken. Koning David heeft dit ingesteld. Een aanduiding hiervoor vindt men in (*Sjemoeël* II, 23:1): „En dit is de uitspraak van de man, die omhoog (*'al* in het hebreuws) is geheven”. De getallenwaarde van *'al* in het hebreuws (*ajin-lamed*) is 100. Hiervoor is ook steun te vinden in Tora (*Dewariem* 10:12): “En nu Israël wat (*ma*) vraagt de Eeuwige, uw G'd, van u, dan slechts om Hasjem te vrezén.....”. Lees niet 'wat', (*ma*), maar *mea* (= honderd). Dit slaat op de honderd berachot, die er zijn om Hasjem te vrezén, Hem lief te hebben en Hem altijd te herinneren, door de berachot, die men uitspreekt. Er staan in totaal 98 vervloekingén in *Dewariem* (28:15-68). Voeg daar aan toe „Ook iedere ziekte en iedere plaag waarover niet geschreven is in deze Tora” (id. 28:61). Nu komt het totaal op honderd. De honderd berachot, die wij iedere dag zeggen, beschermen ons tegen die honderd vloeken, zodat wij daarvan bespaard blijven. Op Sjabbat en *Jom Tow* en eveneens op een vastendag ontbreken er aan die honderd berachot enkele berachot. Men moet dit aantal aanvullen. Dit is mogelijk wanneer men aandachtig luistert naar de berachot, die de chazan in de herhaling van de Tefilla zegt en de berachot, die de mensen zeggen wanneer zij voor de Tora worden opgeroepen, en naar de berachot, die men voor en na de Haftara zegt. Op deze berachot dient men *amein* te antwoorden. Men vult het aantal ook aan door het zeggen van berachot voor en na het nuttigen van voedsel. Maar volgens de *Ba'al HaTanja* is beter het zelf berachot te zeggen over vruchten e.d. dan *amein* te antwoorden op de berachot van anderen¹⁵.

* De volledige *pasoeck* luidt: *Baroech Atta Hasjem lamdéni choekècha*” [Gezegend bent U, Eeuwige, die mij Uw wetten leert].

** De hele *pasoeck* luidt dus: *Baroech Atta Hasjem E-lohé Jisraël awinoe mé'olam we'ad 'olam* [Gezegend bent U, Eeuwige, G'd van Israël, voor altijd en eeuwig onze vader].

Bronnen van de halacha

9. KSA 6:4; 10. Tselach Berachot 38; 11. KSA 6:6; 12. M.B. 167:9; 13. M.B. 209:10; 14. KSA 6:7; 15. Sj.A.HaRav 46:1.